

Toneel is een illusie

1 januari 1998

Auteur: Edward Vanhoutte

Volume: 27

Nummer: 3

Pagina's: 11-15

Documenten

- [vonk_jrg27_036.pdf](#)

toneel is een illusie edward vanhoutte al te vaak wordt toneel of theater geïdentificeerd met het uitdrukken van emoties een fout die ook veel gemaakt wordt met betrekking tot poëzie leerlingen krijgen dan de opdracht tijdens de lesbeurt dramatische werkvormen om een bepaalde situatie of tekst blij opgewonden droevig enzovoort te brengen wat veelal resulteert in overacting of onwaarachtige voorstellingen gedeeltelijk is de reden hier voor te vinden in het feit dat de leerling nog geen voldoende kennis van en controle over de techniek heeft maar dat kunnen we ook niet van hem haar verwachten 2 wat we wel kunnen doen is de opdrachten anders formuleren en ondertussen met onze regie aanwijzingen de leerlingen doen inzien dat toneel voor een stuk illusie is n een klassituatie waar we met dra acteur moet zich als acteur vervreemden matische werkvormen willen werken van zijn individu om zijn gevoel te laten vertrekken we best vanuit een gege beheersen door zijn begrip de method venheid die in een salingeriaanse para acting staat daar diametraal tegenover met frase samen te vatten is als je was een een praktijktheorie die de op inleving gericht toeschouwer voordat je een acteur te emotionele echtheid van de acteur pro werd 3 meer leerlingen zijn al toe moot maar die laatste school vereist i 41 schouwer geweest van een of natuurlijk wel kennis van het gereedschap andere acteerprestatie dan dat er zelf 4 lichaam stem fysieke mogelijkheden al op de planken gestaan hebben dit ver zoals hierboven al aangeduid werd en die schil tussen toeschouwer zijn en acteur zijn kennis is er in een klassituatie niet dat er vormt een interessant uitgangspunt voor dan nog altijd gevraagd wordt om een frag een expressieles over de regie het acteren ment romantisch of happy dan wel triest te en de receptie door het publiek spelen is een onlogische praktijk temeer daar emoties de mens overvallen en niet door de rede geregeerd worden laat staan door een leerkracht te regisseren zijn de toevlucht nemen tot een alsof situatie diderot en c0 wordt dan al gauw een lapmiddel dat uit mondt in compromissen if you ask an met deze expressieles wil ik geenszins actor to play in a romantic style he will kamp kiezen voor diderot brecht of valiantly have a go thinking he knows what piscator enerzijds of stanislawski of de you mean if he digs into his own experien amerikaanse method acting school ander ces the result may not marry with the text if zijds in zijn paradoxe sur le comedien stel he just plays what he thinks is the text it will de diderot dat de acteur om te

kunnen be imitative and conventional either way ontroeren zelf niet ontroerd mag zijn omdat the result is a compromise at most times hij anders zijn kunst niet kan beheersen en unconvincing brook 1990 p 15 16 tot een minderwaardige uitvoering komt de jan feb 1998 nummer 3 27 jaargang wv de tafel paar poten de deur lust gepasseerd zijn welnu dat mag je niet doen de tafel mag het lokaal niet uit voor de rest mag je alles een actie kan dus geen fysieke of emotione met die tafel en de deur doen wat in je ie toestand impliceren de opdracht geven opkomt aan een leerling om een opgewonden vriend te kalmeren werkt niet omdat die als we die opdracht meegeven met twee niets te spelen hee ft als die vriend niet opge leerlingen die we bijvoorbeeld buiten het wonden is bruder e a 1989 p 30 31 lokaal geïnstrueerd hebben het publiek probeert die leerling het toch dan komt kent de ware opdracht dus niet dan zal hij zij tot een onwaarschijnlijk resultaat de die gegarandeerd resulteren in een slap acteur moet dus een actie uitvoeren die binstick effect of het publiek doen concluderen nen de mogelijkheden van de persoon en dat het hier om twee domme en uiterst het moment liggen en bij voorkeur ook nog onpraktische personages gaat en daar zit leuk is om te doen een manier om dat te juist het illusie aspect van theater wat het bereiken is na te gaan in welk effect de actie publiek ziet is veelal niet wat de acteur moet resulteren bij de toeschouwer we doet proberen de actie met het oog daarop te analyseren en komen zo tot een specifieke die technische oefeningen worden in het regie aanwijzing ik illustreer met een voor theater veel gebruikt in repetitieprocessen beeld om een bepaalde motoriek met een emotief effect vast te krijgen een professioneel we willen het publiek doen lachen met de acteur doet daar echter veel meer mee domheid van twee personages die iets pro maar het principe blijft hetzelfde zo zag ik beren te doen en daarin niet slagen slap eens aan het begin van de voorstelling een stick cf laurel hardy die opdracht personage dat compleet waanzinnig gewor geformuleerd als doe eens dom of speelden was ook mijn burens in het publiek twee domme mensen die iets proberen te dachten er zo over terwijl de acteur tech doen maar er niet in slagen of nog erger nisch gezien niets anders deed dan over het speelde dikke en de dunne werkt niet toneel rollen met een stoel in zijn armen omdat de acteurs niet dom zijn wie het geklemd de opdracht van de regisseur toch probeert verva lt vlug in over acting en luidde waarschijnlijk rol met een stoel in je zal maar een middelmatig humoristisch armen over het toneel en laat die in geen effect creeren we analyseren de actie met geval los wat de acteur deed was dus het beoogde effect in ons achterhoofd en niet wat het publiek zag kiezen als attribuut bij de actie een tafel de specifieke regie aanwijzing die daaruit volgt de hier voorgestelde les doet de leerlingen kan de volgende zijn dus inzien dat het toneel evenals de televisie cf schalkse ruiters de film of de spec binnen staat een tafel je weet hoe je die taculaire shows a ia david copperfield het door de deur naar buiten moet dragen effect bij het publiek als u itgangspunt kan namelijk op zijn kant manoeuvreren totdat nemen voor de technische realisatie van de het eerste paar poten en dan het tweede actie 27 jaargang nummer 3 jan feb 1998 de lesbeurt doelstelling de leerlingen krijgen door gerichte dramatische werkvormen inzicht in het verschil tussen wat het publiek ziet en wat de acteur doet lesmateriaal kaartjes met gevoelens microfoon harde muziek frankstukken tafel stoel lokaal

expressieruimte 1 opwarming variaties en andere oefeningen mogelijk de leerlingen lopen door elkaar in het lokaal ze beginnen zeer snel en bij elke klap draaien ze snel de andere richting uit en lopen trager herhalen tot stilstand de spelleider laat luide muziek spelen en de leerlingen freaken uit als de muziek stopt blijven ze in de positie staan waari n ze gestopt zijn enkele keren herhalen de leerlingen gaan de laatste keer vanuit stilstand op de grond liggen in een gemakkelijk ke positie ze ontspannen zich 2 gesprek de spelleider vertelt dat hij gedurende de activiteit spelers en toeschouwers zal nodig hebben hij stelt de vragen wat is theater en wat doet een acteur volgens jou op de scene hij loopt rond met een microfoon wie de microfoon op zijn haar borst voelt mag antwoorden hij laat enkele leerlingen antwoorden wellicht zal iemand het hebben over het uitbeelden van gevoelens emoties 3 wat ziet het publiek de leerlingen groeperen zich in koppels elk koppel krijgt een kaartje met daarop een gevoel ze praten daar een beetje over en trachten een manier te vinden om dat gevoel te spelen elk koppel speelt al dan niet samen zijn gevoel voor de klas nadien volgt een korte bespreking rond de volgende vragen zit de spelers zelf tevreden over hun uitbeelding wat zouden anderen doen was het niet wat overdreven de gevoelens vrekking blij verliefd verdrietig paniekerig extreem euforisch onrustig boos dom angstig romantisch opgewonden kwaad jan feb 1998 nummer 3 27e jaargang 4 wat doet de acteur de spelleider polst naar de normale oorzaak van gevoelens bij de leerlingen de conclusie gevoelens ontstaan niet uit het niets gevoelens gaan over het concrete gaan over conflicten als een acteur verdrietig moet zijn doet hij dat niet uit het niets gevoelens kan je niet spelen ze overvallen je bij het volgende deel van de activiteit nodigt de spelleider vrijwilligers uit die iets willen uitproberen de spelleider verwijdt zich even uit het lokaal met de leerling en instrueert hem haar nauwgezet de leerling volgt de instructies op voor de andere leerlingen de toeschouwers vertellen wat ze gezien hebben vergelijken met de uitbeelding uit de vorige ronde en bespreken de acteur vertelt het publiek welke specifieke instructies hij zij van de spelleider heeft gekregen zo komen de leerlingen tot het besef dat wat de toeschouwer ziet het resultaat kan zijn van een louter technische instructie de instructies dom twee leerlingen iedereen weet hoe hij een tafel door een deuropening krijgt namelijk door de tafel op zijn zij te draaien nu krijgen de leerlingen de opdracht om tegen een muur met een deuropening alles met een tafel te doen wat ze willen de meest gekke dingen eerst maar de tafel mag niet door de deuropening paniek de acteur komt het lokaal binnen loopt 6 passen stopt bruusk draait het hoofd en loopt 6 passen in de kijkrichting stopt bruusk en dit in een hels tempo de acteur moet zweten vrekking de spelleider legt 10 frankstukken op de speelvloer en verstopt er 5 in het lokaal hij vertelt de acteur dat er 15 frankstukken zijn en dat hij 30 seconden krijgt om ze alle 15 te vinden nerveus onrustig de acteur zit op een stoel en leest een boek krant de spelleider laat af en toe een geldstuk achter de rug van de acteur vallen de acteur moet vliegensvlug kijken waar het geluid vandaan komt en gaat dan weer verder met lezen plechtig de acteur komt het lokaal binnen en loopt zo dat hij zij geen geluid maakt hij zij houdt de ogen gericht op een stoel die op de speelvloer staat stapt ernaar toe neemt die vast heft die op en houdt die voor zich de acteur doet enkele stappen en zet de stoel weer neer ter-

wijl hij zij er nog steeds naar kijkt en geen geluid maakt 5 conclusie wat de toeschouwer ziet is vaak niet wat de acteur doet theater is een illusie de vraag die de acteur regisseur zich stelt is dus welke actie moet je uitvoeren om het bedoelde effect te verkrijgen bij het publiek edward vanhoutte koninklijke academie voor taal en letterkunde j verbovenlei 53 4 2100 deurne evanhout uia ua ac be 27 jaargang nummer 3 jan feb 1998 noten 1 dit artikel is de bewerkte en van een inleiding voorziene versie van de derde les uit theater en theater is drie een reeks van vijf lessen over drie aspecten van het theater het productieproces het acteren en de regie de toneeltekst die ik op 15 oktober 1997 in een werkwinkel voorstelde op de dag van het nederlands aan de kulak het pakket bestaat uit een leerkrachten en leerlingendossier 2 techniek wil zeggen kennis van het gereedschap dat voor een bepaald ambacht nodig is en weten hoe dat gereedschap gebruikt moet worden bruder e a 1989 p 21 3 de bekende lijn van j d salinger waaraan gerefereerd wordt luidt je was een lezer voordat je een schrijver werd 4 diderot 1958 in een nederlandse vertaling denis diderot paradox over de toneel speler amsterdam 1985 bibliografie brook peter the empty space london penguin books 1990 bruder m l m cohn s zigler r previto n pollack praktische handleiding voor toneelspelers met een inleiding door david mamet baarn bigot van rossum 1989 diderot denis paradoxe sur le comedien m blanquet ed paris librairie theatrale 1958 konijn elly astrid westerbeek acteren en emoties amsterdam meppel boom 1997 jan feb 1998 nummer 3 27 8 jaargang